

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ – ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ 2026
ΑΡΧΑΙΑ**

Προτεινόμενες απαντήσεις

A1 . α

1. ΣΩΣΤΟ
2. ΛΑΘΟΣ

A1 β. i

«έν τοῖς συναλλάγμασι»

«τὰ έν τοῖς δεινοῖς»

«τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας»

«τὰ περὶ τὰς ὀργάς»

A1 β. ii

«τὰς ἐνεργείας»

B1.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Αριστοτέλης επιδιώκει να τεκμηριώσει τον επίκτητο χαρακτήρα της ηθικής αρετής. Στο χωρίο «Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη» προσθέτει ένα νέο επιχείρημα (Ἔτι), με το οποίο αποδεικνύει ὅτι η αρετὴ εἶναι ἀποτέλεσμα εθισμού, προσθέτει ὅμως ένα νέο χαρακτηριστικό: η ποιότητα μιας επίκτητης ιδιότητας (ηθική αρετὴ ἢ κακία) εξαρτάται ἀπὸ την ποιότητα του εθισμού που τη δημιουργεῖ. Επομένως, τόσο η δημιουργία ὅσο και η φθορά της επίκτητης ιδιότητας προκύπτουν ἀπὸ ἀντίστοιχους τρόπους και λόγους , τον εθισμό.

Εξάλλου, οι έννοιες «γένεσις» και «φθορά» αποτελούν θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος ήδη από τις απαρχές της φιλοσοφικής λέξης (κι ένα έργο του Αριστοτέλη είχε τον τίτλο « Περί δὲ γενέσεως καὶ φθορᾶς»). Για τον Αριστοτέλη η φυσική διαδικασία είναι μονόδρομη: γένεση-αύξηση-τελείωση-παρακμή-φθορά. Κάθε αρετή λοιπόν με την καλή εξάσκηση γεννιέται και κατακτιέται, καθώς ο άνθρωπος δεν έχει από την γέννησή του την ηθική αρετή, έχει όμως τη δυνατότητα να την κατακτήσει, ενώ με την κακή εξάσκηση προκύπτει η αντίθετη κακία. Αυτό σημαίνει ότι η αιτία και το μέσο για τη δημιουργία αλλά και τη φθορά της αρετής είναι ο εθισμός σε αντίστοιχης ποιότητας πράξη. Ο Αριστοτέλης διακρίνει το «έθος», δηλαδή τη συνήθεια, τις διαμορφωμένες κοινωνικές συμπεριφορές και τις πρακτικές ενός ανθρώπου, από την «φύσιν», τις δεδομένες βιολογικές/φυσιολογικές λειτουργίες του ανθρώπινου είδους. Το έθος συνδέεται γενετικά με την επανάληψη ομοίων ενεργειών. Στη διαμόρφωση του έθους έχει μεγάλη σημασία η νεανική ηλικία. Ο Αριστοτέλης προκειμένου να ενισχύσει το επιχείρημά του προβαίνει σε μία αναλογική θεώρηση τέχνης και αρετής. Ως τέχνη ορίζεται το σύνολο των γνώσεων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν στον συγκεκριμένο κάτοχό τους να παράγει μορφές, τεχνικά δημιουργήματα. Υπό αυτήν την έννοια, δηλώνει ο Αριστοτέλης, η τέχνη μιμείται τη φύση. Κοινός παράγοντας, που τις συνδέει είναι η ύπαρξη κάποιας δημιουργικής λογικής. Έτσι, τεχνίτης δεν είναι μόνο ο καλλιτέχνης, αλλά γενικά ο δημιουργός και προϊόντα της τέχνης, όχι μόνο τα καλλιτεχνικά έργα, αλλά όλα τα δημιουργήματα του τεχνίτη. Δεν αρκεί, λοιπόν, απλώς να εξασκούμαστε σε μία οποιαδήποτε πράξη, αλλά να εξασκούμαστε σε καλές και σωστές πράξεις. Αυτό ισχύει και στις τέχνες, αλλά και στις ηθικές αρετές. Οι καλοί οικοδόμοι θα προκύψουν μόνο αν εξασκηθούν στο σωστό χτίσιμο και αντίστοιχα οι καλοί κιθαριστές στο σωστό παίξιμο της κιθάρας. Θα γίνουμε, λοιπόν, ηθικά ενάρετοι, μόνο αν εξασκηθούμε σε ηθικά ενάρετες πράξεις σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής.

Σε αυτή τη διαδικασία κρίνεται απαραίτητη η συμβολή του διδάσκοντος και της διδασκαλίας για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής. Ο δάσκαλος θα καθοδηγήσει τους οικοδόμους, τους τεχνίτες, αλλά και τους πολίτες που θα κατακτήσουν την ηθική αρετή. Εκείνος θα διδάξει τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής αυτών και θα εκπαιδεύσει στην ορθή άσκηση. Ο δάσκαλος είναι αυτός που θα παρακολουθεί και θα καθοδηγεί τους ανθρώπους στον σωστό εθισμό. Το ίδιο απαραίτητα είναι ο δάσκαλος στις τέχνες, διότι αυτός θα διδάξει στον ασκούμενο μία τέχνη, τους κανόνες της και τον σωστό τρόπο εφαρμογής τους. Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη: αποτελεί

τον δάσκαλο των πολιτών, ο οποίος χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα, δηλαδή τους σωστούς νόμους, θα διδάξει τους πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες της δίκαιης και ηθικής συμπεριφοράς μέσα στην πόλη και θα τους οδηγήσει στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Επομένως, ο Αριστοτέλης ενισχύει τη βασική του θέση ότι η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη, αφού στην αντίθετη περίπτωση ο ρόλος του δασκάλου θα ήταν μάταιος, καθώς οι ηθικές αρετές κατακτούνται με τη σωστή άσκηση, τη διαρκή επανάληψη ηθικών πράξεων.

B2.

Στο παράλληλο κείμενο, απόσπασμα από ομιλία του Ακαδημαϊκού καθηγητή Μιχάλη Σταθόπουλου, γίνεται αναφορά στον ρόλο της δικαιοσύνης στις διαπροσωπικές ανθρώπινες σχέσεις. Η δικαιοσύνη αποτελεί κοινωνική αρετή, καθώς έχει να κάνει με τη συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στον συνάνθρωπό του («αρετή προς έτερον»). Είναι μια ιδιότητα που προϋποθέτει από την πλευρά του ατόμου διάθεση κατανόησης των απόψεων των άλλων και «επιείκεια» προς τον άλλον με την κυριαρχία της φιλαλληλίας. Εξάλλου, η δικαιοσύνη εφαρμόζεται μέσα από τη συμπεριφορά μας απέναντι στον άλλο, στον συνάνθρωπο, σε διάφορες περιστάσεις της κοινωνικής ζωής (τις προσωπικές...ατομικές ή συλλογικές σχέσεις).

Στο κείμενο αναφοράς από τα Ηθικά Νικομάχεια του Αριστοτέλη μέσω μιας αναλογικής θεώρησης («οὕτω») τεχνών και αρετών επικαλείται τη συμπεριφορά του ανθρώπου στις καθημερινές του συναλλαγές με τους άλλους. Τα συναλλάγματα είναι όλων των μορφών οι συναλλαγές (οὔτε γὰρ ἂν μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν, οὔτ' ἀλλαγὴ ἰσότητος μὴ οὔσης, οὔτ' ἰσότης μὴ οὔσης συμμετρίας [: γιατί αν δεν υπήρχε ανταλλαγή, δεν θα υπήρχαν σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ούτε ανταλλαγή θα υπήρχε, αν δεν υπήρχε ισότητα, ούτε ισότητα, αν όλα τα αγαθά δεν μπορούσαν να μετρηθούν με ένα κοινό μέτρο]). Κατά προέκταση, τα συναλλάγματα είναι ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων.

Συνεπώς, και στα δύο κείμενα η αρετή της δικαιοσύνης έχει κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα καθώς εκδηλώνεται μέσα στον κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος αξιολογεί και χαρακτηρίζει τις πράξεις του ανθρώπου ως δίκαιες και άδικες.

B3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B4.

ρυπογόνος ➔ γινόμενον

ανάθεση ➔ νομοθέται

ένδεια ➔ ἔδει

ξέφρενος ➔ σώφρονες

διάστρεμμα ➔ ἀναστρέφεται

Γ.1. Επομένως, ποιος θα τολμούσε, ενώ έτσι έχουν τα πράγματα να επιχειρήσει ένα τέτοιο πράγμα; Μου φαίνεται λοιπόν ότι είναι φοβερό, εσείς από τη μια, στους οποίους έχει από την πόλη ανατεθεί όλο τον καιρό να φροντίζετε τα ιερά ελαιόδεντρα, ποτέ μέχρι τώρα να μην με τιμωρήσατε με το σκεπτικό ότι καλλιέργησα (ενν. το χωράφι) ούτε να με παραπέμψατε σε δίκη με την ιδέα ότι απομάκρυνα κάποια (ενν. ελιά), αυτός από την άλλη, ο οποίος ούτε τυχαίνει να καλλιεργεί κοντά ούτε να έχει οριστεί ως υπεύθυνος ούτε έχει την ηλικία ώστε να γνωρίζει σχετικά με αυτά τα ζητήματα να με καταγγείλει ότι απομάκρυνα από τον χώρο το ιερό ελαιόδεντρο.

Γ.2. Στο προκείμενο απόσπασμα ο ομιλητής προσπαθεί να αποδείξει την αθωότητά του με τα εξής επιχειρήματα:

- Αρχικά, αναφέρει ότι την εποχή των Τριάκοντα («ἐπὶ τῶν τριάκοντα»), όταν θα ήταν δυνατόν να παρανομήσει οποιοσδήποτε («τῷ βουλομένῳ τότε μᾶλλον ἔξῃν ἀδικεῖν»), δεν αποδείχτηκε ότι διέπραξε κάποια παράνομη δραστηριότητα («ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οὔτε τοιοῦτον οὔτε ἄλλο οὐδὲν κακὸν ποιήσας φανήσομαι»).
- Στη συνέχεια, ισχυρίζεται ότι θα ήταν ανόητος και θα ενεργούσε εναντίον του εαυτού του («ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦν»), εάν επιχειρούσε να κόψει ένα ιερό ελαιόδεντρο από χώρο («τὴν μορίαν ἀφανίζειν ἐπεχείρησα (ἅν) τοῦ χωρίου»), στον οποίο δεν υπήρχε ούτε ένα δέντρο παρά μόνο ο κορμός μιας ελιάς («ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἓν ἔστι, μιᾶς δὲ ἐλάας σηκός»).
- Ο χώρος αυτός ήταν περιφραγμένος («κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει») και ορατός από όλους τους γείτονες («γείτονες περιοικοῦσιν, ἄερκτον δὲ καὶ πανταχόθεν κάτοπτόν ἔστι»).
- Ἐπειτα, υποστηρίζει πως όσοι έχουν οριστεί ως υπεύθυνοι για τη φύλαξη των ιερών ελαιόδεντρων («οἷς ὑπὸ τῆς πόλεως προστέτακται τῶν μορίων ἐλαιῶν ἐπιμελεῖσθαι») ποτέ δεν του επέβαλαν πρόστιμο («πῶποτε ζημιῶσαί με») ως καλλιεργητή του ιεροῦ χώρου («ἐπεργαζόμενον πῶποτε ζημιῶσαί με») ούτε τον οδήγησαν σε δίκη για την κοπή του δέντρου («ὥς ἀφανίσαντα κίνδυνον κασταστήσαι»).
- Τέλος, ισχυρίζεται ότι ο κατήγορος που τον κατήγγειλε («ἀπογράψαι») για το κόψιμο της ιερῆς ελιάς (ἐκ τῆς γῆς μορίαν ἀφανίζειν) ούτε ήταν καλλιεργητής σε διπλανό χώρο («οὔτε γεωργῶν ἐγγὺς τυγχάνει») ούτε είχε οριστεί υπεύθυνος («οὔτε ἐπιμελητὴς ἡρημένος») ούτε είχε την κατάλληλη ηλικία, ώστε να γνωρίζει («οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι») τα συμβάντα εκείνης της εποχῆς («περὶ τῶν τοιούτων»).

Γ.3.

α) Τούτους δ' οἱ οὔτε γεωργοῦντες ἐγγὺς τυγχάνουσιν οὔτ' ἐπιμεληταὶ ἡρημένοι

β) διαβλήθητι, ἀφανιεῖν, φαίη, περιώκουν

Γ.4. α.

οὔσης: επιρρηματική **χρονική μετοχή** (δηλώνει το σύγχρονο), **γενική απόλυτη** με υποκείμενο το **δημοκρατίας**. Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο **παρανομεῖν**

ἀδικεῖν: ἀναρθρο τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα ἐξῆν. Υπάρχει αναγκαστική ετεροπροσωπία (υποκείμενο: τὸν βουλόμενον)

ἐμαυτῷ: δοτική αντικειμενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο κακονούστατος

ἐλαῶν: αντικείμενο στο απαρέμφατο ἐπιμελεῖσθαι

ὡς ἀφανίσαντα: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας, συνημμένη στο αντικείμενο «με» του απαρεμφάτου ζημιῶσαι. Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο κίνδυνον καταστήσαι

ἐπιμελητής: κατηγορούμενο στο υποκείμενο της μετοχής ἡρημένος = ὅς

Γ. 4. β.

Υπόθεση: εἰ μή ... ἦν (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)

Απόδοση: Πῶς δ' ἂν ὑμῶν οὕτως... ἐπεχείρησα...; (δυνητική οριστική)

Εἶδος: Αντίθετο του Πραγματικού

Μετατροπή: (υπόθεση) ἐὰν/ ἂν/ ἦν μὴ πάντων ... ᾧ (ἐάν + υποτακτική)

(απόδοση) πῶς δ' ... ἐπιχειρήσω...; (οριστική Μέλλοντα)

Ευχόμαστε καλή συνέχεια και καλά αποτελέσματα!!!